

HÄNDER

EXTRA NUMMER MAJ 2026

skarvsöm

OM FÖRBUNDET

OM FÖRBUNDET

Jönköpings läns hemslojdsförbund är den samlade hemslojdsorganisationen i Jönköpings län. Till förbundet finns fyra lokala hemslojdsföreningar knutna. Jönköpings hemslojdsförbund är anslutet till SHR, Svenska Hemslojdsföreningarnas Riksförbund.

VILL DU BLI MEDLEM?

Du som är slöjdintresserad är välkommen som medlem i Jönköpings läns hemslojdsförbund då har du möjlighet att delta i slöjdcaféer, inspirationsdagar, resor, föredrag och kurser i olika slöjdtekniker.

MEDLEMSAVGIFT

För 2026 är medlemsavgiften 250 kronor för vuxen, 50 kronor för ungdom under 26 år och 360 kronor för familj.

Vill du bli medlem i Jönköpings läns hemslojdsförbund, gå in på hemslojden.org och fyll i dina uppgifter under fliken bli medlem.

SOM MEDLEM FÅR DU:

Som medlem får du vår medlemstidning "Händer", rabatt på våra kurser, medlemspris på tidningen Hemslojd och du får Hemslojdens nyhetsbrev.

BLI MEDLEM

Vill du bli medlem i någon av de lokala föreningarna kontakta respektive förening eller gå in på www.hemslojden.org.

Du hittar info om föreningarna här till höger.

JÖNKÖPINGS LÄNS HEMSLÖJDSFÖRBUND

Hemsida: www.hemslojden.org

E-post: info@jonkopings.hemslojden.org

Ordförande: Anna Kjellander, Habo

0733-70 19 18, anna@annakj.se

Vice ordf.: Karin Thafvelin, Sandhem

073-642 70 26, ka.thafvelin@gmail.com

Kassör: Lena Carlsson, Värnamo

0708-56 64 29, lenacarlsson007@gmail.com

Sekreterare: Helena Nilsson, Bankeryd

070-681 28 53, helena.k.nilsson@gmail.com

Övriga ledamöter:

Caroline Dahl, Bankeryd

Joakim Depui, Hestra, (dräktträdsrepr.)

Matilda Forsärla, Tranås

Marie Nir, Jönköping

Marie Svensson, Habo

Våra Lokalföreningar:

HANDAKRAFT, HABO

Ordförande: Ankie Lund, Habo, 070-531 43 56,
ankie0121@gmail.com

NÄSSJÖ SLÖJDFÖRENING

Ordförande: Therese Damm, Bodafors,
070-695 13 55, dammte@live.se

SLÖJDARNA I JÖNKÖPING

Ordförande: Karin Falk Dreier, Huskvarna,
073-390 86 16, karin.falk.dreier@gmail.com

SLÖJDARNA I VÄRNAMO KOMMUN

Ordförande: Eva Törnroth, Bor, 070-741 02 84
evatornroth@gmail.com

Jönköpings läns
hemslojdsförbund

OM PROJEKTET

Under de senaste åren har Jönköpings läns hemslojdsförbund jobbat med ett projekt som haft namnet *Skarvsöm - en sparsamhetsslöjd att återupptäcka*. Projektets syfte har varit att sprida kunskap om tekniken skarvsöm så att den förblir levande. Vi ville få fler intresserade av tekniken och ville få fler att sy skarvsöm. Genom att dokumentera historien, beskriva tekniken och visa dess möjligheter ville vi göra skarvsömmen både aktuell och inspirerande för vår tid.

Projektet startades innan vi visste om vi skulle få de projektmedel vi sökt då vi oavsett tyckte att skarvsömmen var ett kul tema. Först ut var en föreläsning och workshop våren 2024 med Jeanette Rångeby, författare till boken *Skarvsöm, historisk lapptechnik i modern design*. Tätt därefter fick vi möjlighet att komma till Jönköpings läns museum och titta på de flera hundra år gamla dynorna som finns i deras samlingar. Att få se och njuta av deras färgprakt var något som vi ville att fler skulle få göra. Så inspirerande.

I maj reste vi med tåg till Skövde för att se Jeanette Rångebys utställning med nygjorda skarvsömsföremål. Bara veckan innan hade vi fått det glädjande beskedet från Riksanantikvarieämbetet att projektet beviljats stöd för arbetet med skarvsöm som levande kulturarv. Det firades med Pommac på tåget, och vi återvände hem fyllda av nya idéer kring hur man kan använda tekniken.

Sedan dess har arbetet fortsatt genom workshops på flera platser, både inom och utanför länet. Slöjdarna i Värnamo och framför allt Gunnel Petersson har varit en stor tillgång i arbetet med att visa och sprida tekniken. Med en pop up-väska fylld av tygbitar i olika färger har de rest runt och hjälpt nybörjare att sy den nåldyna som innehåller alla moment man behöver kunna för att skapa en större dyna i skarvsöm.

Under hösten 2024 skickade vi in en ansökan till Institutet för språk och folkminnen, ISOE, om att skarvsöm skulle tas upp på listan över levande kulturarv i Sverige. Ansökan beviljades, och sedan mars 2025 finns skarvsöm med på listan. Det uppmärksammades både i radio och i press.

Hösten 2024 genomförde vi också ett upprop till en utställning på Hemslojdens Hus, som visades mellan 9 januari och 11 februari 2025. Både inför och under utställningen höll vi föreläsningar om skarvsöm samt workshops där deltagarna fick prova att skapa geometriska mönster med olidfärgade bitar i kartong.

Under våren 2025 påbörjades arbetet med en film tillsammans med filmaren Jessica Johansson, YESS Production.

Filmens historiska delar spelades in på Jönköpings läns museum, där Eva Landén, kulturutvecklare Region Jönköpings län, berättar om de gamla dynorna och traditionen kring bröllopsdynor. Filmen är uppdelad i tre delar och visar både historien bakom skarvsömmen, hur tekniken används och hur skarvsöm kan ta plats i en modern kontext. De senare delarna spelades in i Apladalen sommaren 2025. Samtidigt som filmspeelnigen pågick en workshop i Marknadsstugan där de som stannade till kunde slå sig ner och prova på tekniken.

Skarvsömmen har också fått uppmärksamhet på flera håll. Tekniken utsågs till en av "100 rediga fakta om Värnamo" i kommunens turistbroschyr, och skarvsömstekniken har uppmärksammats i flera lokala tidningar samt i tidskriften Hemslojds sista nummer 2025.

Under projektets gång har Hembygdsföreningen i Åsenhög haft en miniatyrrättning med bilder på de gamla skarvsömsdynorna som finns i Jönköpings läns museums samling. Sommaren 2025 kom en besökare in och konstaterade att hon hade en exakt kopia till en av de dynorna. Nu har den nyupptäckta tvillingen skänkts till Åsenhögas hembygds museum och visas tillsammans med sin tvilling i utställningen Skarvsöm.

När vi startade projektet drömde vi om att en dag få visa nygjorda skarvsömsföremål sida vid sida med de gamla bröllopsdynorna på Jönköpings läns museum. När du läser detta har den drömmen blivit verklighet. Under sommaren, 23 maj–18 oktober, visas utställningen *Skarvsöm – synliga skarvar, levande tradition* i Norra galleriet på museet. Här visas inte bara de 15 dynorna ur museets samlingar, utan också den nyfunna tvillingdynan och ett stort antal föremål skapade och inlämnade av dagens slöjdare.

Vi i Jönköpings läns hemslojdsförbund hoppades få visa många olika uttryck och tolkningar av skarvsöm i utställningen och genväret har varit fantastiskt. Hela 93 personer har lämnat in föremål till utställningen, och vår idé om att visa 100 nåldynor överträffades med råge. Totalt finns 182 nåldynor att inspireras av i utställningen.

Förutom att genväret är fantastiskt så är åldersspannet på deltagarna imponerande. Mellan den yngsta och den äldsta skiljer det 86 år. Yngsta deltagaren är 6 år och den äldsta är 92. Detta visar på att skarvsöm är för alla.

I filmen sägs det, och det är sant: "*kan man hålla i en nål kan man sy skarvsöm*".

Tack alla som gjort detta möjligt!

Arbetsgruppen för projektet genom Anna Kjellander

VARFÖR SKARVSÖM ?

Under hösten 2023, närmare bestämt den 18 november, satt jag och åkte tåg hem från en föreningsdag i Stockholm. Jag var där i min roll som ordförande för just Jönköpings läns hemslöjdsförbund. Under dagen så hade vi fått lyssna på en representant för Institutet för språk och folkminnen (ISOF) som berättade om deras uppdrag med trygghet av det immateriella kulturarvet och vilket stöd de kan vara för civilsamhället.

Civilsamhället tänker du, vilka är det? Civilsamhället består av ideella organisationer, religiösa samfund, fackföreningar, sociala rörelser, och andra frivilliga grupper som verkar utanför staten och marknaden. Dessa aktörer arbetar för att främja samhällsintressen, skydda mänskliga rättigheter, och bidra till social sammanhållning genom att engagera medborgare i olika former av aktivism och gemensamma projekt. Vi som hemslöjdsförbund eller hemslöjdsförening är en del av civilsamhället.

Därefter berättade någon om hur de har arbetat med att skicka in förslag till Sveriges nationella förteckning över immateriella kulturarv (sök på levandekulturarv.se). Det är en lista över olika levande kulturarv i form av traditioner, högtider och andra immateriella kulturarv som finns i Sverige.

Dagen fortsatte med mer informationspunkter, stipendieutdelning och som sist informerades det om ett bidrag som Riksantikvarieämbetet, RAÄ, delar ut för att stödja insatser med syfte att bevara, använda och utveckla det levande kulturarvet.

Sittande på tåget hem med all information snurrande i huvudet började jag fundera och tänkte vad har vi i Jönköpings län? Vad har vi för kulturarv som är levande, spännande och behöver komma in på ISOFs lista.

Vi, i styrelsen och förbundet, hade ju under det gångna året jobbat med ordet sparsamhetsslöjd. Personligen gillar jag ordet och ville inte släppa det.

Så kom jag på det, skarvsöm. En slöjdteknik med en stark koppling till Västbo härad i Jönköpings län och trakterna däromkring. Fast jag aldrig själv sytt skarvsöm så hade jag ju sett både de fina kuddarna och nåldynorna som finns på Hemslöjdens Hus och andra föremål fladdra förbi över tid. Dessutom visste jag att det finns aktiva slöjdare som syr skarvsöm både i Värnamo och Habo. Självklart sökte jag på levandekulturarv.se men utan träff. Detta borde vi ju jobba på. Att få med skarvsöm på listan. Sökte vidare på digitaltmuseum.se och såg alla de otroligt fina kuddar som finns bevarade på Jönköpings läns museum.

Med tanken nedtecknad, både i minnet och anteckningsblocket, så fortsatte tankarna. Om nu skarvsöm är ett levande kulturarv kanske vi kan göra något större än bara få med tekniken på en lista? Om RAÄ fördelar pengar till de som vill bevara, använda och utveckla kulturarvet, är inte det något som vi skulle kunna söka till skarvsöm?

Jag tog med mig mina idéer till nästkommande styrelsemöte och till min stora glädje så tror jag alla blev glada och kände sig inspirerade att göra något stort av skarvsöm. På något sätt så kändes skarvsöm nytt, roligt och som någon sagt, det nya svarta. Den 30 november beslutade vi att vi kommer skicka in en ansökan till ISOF nu under nästkommande ansökningsperiod och att vi skulle söka pengar för ett större projekt - Skarvsöm - en sparsamhetsslöjd att utveckla. Ett projekt som ska innehålla två utställningar, workshops, föreläsningar, en film och kartläggande av vad som finns bevarat men också plats för utvecklande av tekniken.

Ansökan skickades in i januari och beslutet skulle komma först i maj. Under tiden vi väntade på svaret så beslutade vi att vi kör ändå. Kanske vi inte kan slå på den riktigt stora trumman. Men tanken på skarvsöm hade börjat gro på flera ställen och nu bestämde vi att vi ska vattna oavsett om vi får pengar från RAÄ.

Det är därför föreläsningen på årsmötet handlade om skarvsöm, vi var på länsmuséet i april 2024 och vi åkte tåg till Skövde för besök på Skarvsömsutställningen där. Vi fick rapporter om att skarvsömmandet plötsligt ökade i länet och det glädjer föreningshjärtat. Dessutom tog Eva Landén fram en låda med material från Ingrid Kristensson med hennes sparade klipp och bilder, en guldgruva, du kan läsa hennes text om skarvsöm sidan 16 och en text om Ingrid på sidan 14.

Den 22:a maj fick vi så beskedet. Vi hade blivit beviljade hela det sökta beloppet från RAÄ och självklart firades det med Pommac på tåget när medlemsresan gick till Skövde några dagar senare och även under medlemskvällen i Värnamo firades det.

Så nu blir det skarvsöm för allt vad tygen håller. Det blir en lördag i november med temat skarvsöm och en första utställning i Hemslöjdens Hus i början av nästa år. Då hoppas jag att du har med ett alster eller två. Vem vet, kanske jag också har börjat sy skarvsöm på allvar?

Anna Kjellander

VAD ÄR SKARVSÖM?

Skarvsöm är en lappteknik som användes på 1700- och 1800-talet till bland annat bröllopsdynor. Tekniken har en stark koppling till Västbo härad i Jönköpings län och trakterna däromkring. Det finns flera bröllopsdynor från 1700-talet bevarade främst på Jönköpings läns museum men också på Nordiska Museet, Hallands Konstmuseum och Borås Textilmuseum. Det finns även, vad vi vet, några få kuddar bevarade i en del hembydsgårdar i Jönköpings län. Även dräktväskor till folkdräkt gjordes i tekniken.

Det som särskiljer skarvsöm från annan lappteknik är att man i skarvsöm använder sig av ylletygbitar som sys ihop för hand med en smal tygremsa i avvikande färg emellan. Man syr med förstyg och när man sedan klipper ner remsan från rätsidan bildas en dekorativ effekt mellan tygbitarna.

Man drar åt lite för varje stygn och då bildas en karaktäristisk vågformation som kan upplevas som broderad.

Vågmönstret som bildas i sömmen mellan de olika ylletygarna som är karaktäristiskt för just skarvsöm

Bröllopsdyna från Västbo härad, med typiska geometriska mönster

Gammal bröllopsdyna från Västbo härad

Skarvsömmen är oftast uppbyggd av geometriska former och består historiskt mest av kompassrosor, timglas och kvadrater. En del av de bevarade dynorna är dekorerade med årtal och bruden och brudgummens initialer.

Tekniken ger möjlighet att ta tillvara små tygbitar från kläder eller inredning. I de gamla dynorna har man vissa i fall skarvat de små lapparna för att få ihop mönstret. Tyget var vanligen kläde eller vadmal. Dynorna la man i brudstolen som användes under vigselakten. När bröllopet var överständet förvarades dynorna i hemmet. De dynor som idag finns i Jönköpings läns museums samling är mestadels från just Västbo härad i Jönköpings län.

Skarvsöm är en teknik som med fördel görs med återbrukat material, dvs man kan använda sig av utslitna plagg för att skapa nya föremål som är både dekorativa och funktionella. Skarvsömmens karaktäristiska mönsterbilder kan omvandlas i det oändliga och genom att välja olika material och färger så kan man skapa både personliga och unika uttryck. Det är en teknik som är enkel att lära och som borde gå att applicera både bland gamla och unga.

Det finns ett fåtal som kan sy skarvsöm idag, men vi önskar det vore fler och framförallt yngre, så att tekniken får leva vidare.

Är du intresserad av skarvsöm, eller är du redan en mästare på tekniken. På vårt årsmöte den 24 mars kommer författaren till boken Skarvsöm och håller ett föredrag och en workshop i tekniken.

Skarvsömsdyna 1990-tal, tillverkad med inspiration från de gamla dynorna av Ingrid Kristensson

Även stora delar av vårens aktiviteter kommer ha anknytning till Skarvsöm då vi planerar ett större projekt kring tekniken.

Anna Kjellander

MEDLEMSKVÄLL PÅ MUSEET

En kväll i april träffades vi för att titta på de skarvsömsdynor som Jönköpings läns museum har i sina samlingar. Varsamt fick vi möjlighet att utforska dynornas historia, färg, material och komposition.

Maria Ridderberg, intendent för samlingarna, berättade om att många av dynorna kommit till museet genom skaffare som under början av 1900-talet hjälpte till att förvärva föremål till museer. Många av de skarvsömsföremål som finns bevarade idag kommer från Västbo härad, Mo härad och södra Unnaryd, men det förekommer även föremål med annat ursprung. Framförallt är det bröllopsdynor från 1700-1800-talet, dessa användes när brudparet knäböjde vid altaret. I samband med industrialiseringen förändrades bröllopsrutinerna och bröllopsdynorna förlorade sin funktion.

Många av dynorna består av geometriska former, främst trianglar som är hopsydda med skarvsöm till kvadrater. Ofta hade de inslag av rött

som var festens färg. Även blått och gult förekommer vilket man tror kan bero på att rester från militärernas uniformer användes för sömnaden av dynorna.

Dynorna som finns i samlingarna på Jönköpings läns museum är väl använda och är flera hundra år gamla, vilket gör det extra spännande att titta närmre på dem i verkligheten. Även avigsidan är intressant och ger flera ledtrådar om till exempel den ursprungliga färgen, lagningar som gjorts under ett senare skede etc. J

u mer man tittar, vänder och diskuterar ju mer upptäcker man och mer tankar och diskussioner väcks. Något som också diskuterades var symmetrin. Flera av dynorna är symmetriskt konstruerade till färg och form men har något som avviker, vad är tanken bakom detta?

Något annat som vi la märke till var att det i något fall använts ett mönstrat tyg som återfanns i dynor som

Färgerna på insidan är inte blekta som på framsidan, utan klara och färgstarka

kom från olika ställen i länet, något som onekligen sätter igång fantasin.

Vi hoppas på att kunna ordna ytterligare en medlemskväll på museet för att titta på skarvsömsdynorna men så länge kan du titta på dem i digitalt museum, se mer om detta i artikeln om DigitaltMuseum på sidan 18.

Ida Wigtrup

TVILLINGDYNAN

I SKARVSÖM SOM KOM FRAM

År 1913 skänkte Sven Magnus Isaksson i Granstorp en skarvsömsdyna till länsmuseet i Jönköping. Dynan blev en del av museets unika samling, där dynor från Åsenhöga med omnejd nyligen fotograferades på nytt till bland annat Digitalt Museum. I länsförbundets skarvsömsprojekt kopierade vi bilderna och ställde ut i Åsenhöga i vår pop up-utställning på midsommarafton. Bilderna lämnades sen kvar till hembygdsföreningens mer permanenta utställning och det visade sig vara ett bra beslut.

En torsdag i juli steg Sven Magnus barnbarnsbarn, Anna-Karin Malm, in på hembygdsgården efter ett besök i väffelkaféet. Där, på väggen, mötte hon plötsligt en bild som fick henne att stanna upp. Framför hennes ögon fanns en skarvsömsdyna som hon omedelbart kände igen – den var identisk med dynan som i alla år funnits i föräldrahemmet i Granstorp.

Upptäckten var häpnadsväckande. Det visade sig att Sven Magnus en gång i tiden skänkt en av sina dynor till länsmuseet men behållit tvillingdynan hemma i Granstorp. Nu, mer än 110 år senare, trädde den gömda släktskattens existens fram i ljuset.

Efter samtal i familjen fattades beslutet att skänka även denna dyna, inte till länsmuseet, utan till hembygdsföreningen i Åsenhöga. Där kan den nu beskådas, som ett sensationellt återfunnet syskon till museidynan.

Till nästa sommar hoppas vi på ett ännu större ögonblick: att de båda dynorna, åtskilda i mer än ett sekel, återförenas i Jönköpings läns museum under den stora skarvsömsutställningen. Ett återseende efter 113 år åtskilda.

Tvillingarna, den återfunna på stolen och den från Jönköpings läns museum på bilden bakom.

WORKSHOPS UNDER UTSTÄLLNINGEN

SY SKARVSÖM

PÅ JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2026

30 MAJ 11.00–15.00

Prova att sy skarvsöm!

Workshopen hålls i Verkstad 2.

Inspireras av utställningen Skarvsöm – synliga skarvar, levande tradition och sy en nåldyna eller något annat litet föremål.

Du får instruktioner av kunniga brodöser från Slöjdarna i Värnamo och Broderigruppen Ryaknuten.

Material och utrustning finns på plats.

Ingen förbokning.

5 SEPTEMBER 11.00–15.00

Vi firar Hemslöjdens dag!

Fem olika workshops kommer att ske samtidigt.

Våra lokalföreningar ansvarar för var sin workshop i olika slöjdtekniker och vi kommer att ha en station med skarvsöm.

Material och utrustning finns på plats.

Ingen förbokning.

16 SEPTEMBER 17.30–19.30

Kreativa Händer

Prova att sy skarvsöm!

Inspireras av utställningen Skarvsöm – synliga skarvar, levande tradition och sy en nåldyna eller något annat litet föremål.

Du får instruktioner av kunniga brodöser från Slöjdarna i Värnamo och Broderigruppen Ryaknuten. Material och utrustning finns på plats.

Anmälan via Jönköpings läns museums hemsida.

INGRID KRISTENSSON

EN PIONJÄR INOM SKARVSÖM

När jag började som hemslöjds-konsulent i Jönköpings län blev jag snabbt bekant med Ingrid. Hon var en av styrelseledamöterna i Jönköpings läns hemslöjdsförbund och en av hennes uppgifter där var att sammanställa och producera Händer, ett arbete som jag direkt blev delaktig i. Men det hon främst förknippas med är så klart Skarvsöm.

Som jag fått det berättat för mig så startade hennes intresse för skarvsömmen med att hon var på en föreläsning på Jönköpings läns museum där museets samling av skarvsömsdynor förevisades med kommentaren att "någon borde intressera sig för denna unika teknik och utveckla den". Det tog skruv och Ingrid hakade på. Hon hade ju redan intresset för lappsömnad, så detta blev en naturlig fortsättning och fördjupning av ämnet.

Hon ledde många kurser och workshops över hela landet och blev också ledare för en intressegrupp i vårt län, som fördjupade sig ytterligare i skarvsömmen. Jag vet också att det finns sömmerskor kvar som fortfarande syr och som tillhörde den gruppen. Ingrid tog fram en enkel modell av nåldyna, inspirerad av kudarna på Jönköpings läns museum, där tekniken kom till sin rätt.

Kanske har du redan gjort en sådan, om inte så finns beskrivningen på

Bilder på Ingrids kuddar

Bild från Ica Kuriren nr 49 / 1994

sidan 19. Ingrid slutade i Jönköpings läns hemslöjdsförbunds styrelse 2001 för att flytta till Bohuslän, där hon fortsatte att sprida kunskapen om skarvsömmen fram till sin alldeles för tidiga bortgång.

När Ingrid slutade i styrelsen kunde hon äntligen få Jönköpings läns hemslöjdsförbunds slöjdstipendium, något som inte var möjligt så länge hon själv satt i styrelsen. Motiveringen är en fin sammanfattning av den gärning hon gjorde under sin tid i Jönköpings län:

"Ingrid har väckt liv i skarvsömmstekniken och fört fram de gamla bröllopsdynorna/hyendena i ljuset. Genom studier av bland annat Läns-museets samlingar har hon utvecklat nya slöjdprodukter som bygger på den gamla traditionen. Hon har dessutom generöst delat med sig av sina kunskaper och inspirerat andra att prova på tekniken."

Nu fortsätter vi i Ingrids anda, att utforska skarvsömmstekniken, det har varit ett litet uppehåll, men för min egen del är det som om cirkeln sluts, nu mot slutet av yrkeslivet.

Eva Landén

LINDA PETERSON

EN SKARVSÖMMERSKA UTOMLANDS

För 25 år sedan för Linda Petersson och fyra andra tjejkompisar från Värnamo till London efter gymnasiet. De ville se världen och öva språk. Idag är Linda den enda som är kvar. Hon växte upp i en familj där mor handarbetat hela livet och alla är kreativa och pigga på att testa nya hantverk.

Linda med mamma Gunnel

Tapetseraryrket blev hennes val, och utbildning fanns vid London Metropolitan University och dit gick bussen en dag för 17 år sedan till uppopp. På kursen träffade hon Michael som äger en antikbutik med sin man och som ville utvidga verksamheten med en tapetserarstudio. De båda kom att stå med arbetsbord bredvid varandra under hela utbildningen och så har det fortsatt.

Han är nu Lindas chef och deras verkstad, butik och Lindas hem finns i samma byggnad i området Shoreditch i nordöstra London. I närheten ligger Old Street med high tech-företag och innovation, Londons Silicone Valley, där renoverade lägenheter ofta är små men plånböckerna större. Med andra ord ligger företaget precis rätt för att sälja de nätta, nordiska antika möblerna som får nya kläder hos 7Upholstery där Linda jobbar.

Hon delar sin tid mellan företaget och London Metropolitan University, dit hon värvats för att lära tapetserarstudenten att sy på maskin. De får tillverka kuddar med perfekt pass

form, vackra hörn och kanter med dolda dragkedjor, moment som är viktiga i yrket.

På somrarna, hemma hos mor Gunnel, mångårig medlem i Slöjdarna i Värnamo, brukar Linda beställa en instruktion i något av de hantverk hennes mor behärskar. Ett år sydde de vadmalshästar som fyllda med bomull eller ull för med hem till Londonbutiken. Ett annat år blev det yllebroderi med applikationer, men det som fått mig och många andra att uppmärksamma Linda just nu är hennes lyft av skarvsömmstekniken.

Vi har en paintball-utflykt med boxningsklubben att tacka för den utvecklingen. Ett skadat knä fick Linda att avstå från symaskinen i flera veckor. I sjuksängen funderade hon på vad som kan sys utan maskin. Vad skulle hon hitta på? Hon fick fram sitt lager av vadmalsbitar och kunde sätta igång. Många års vana vid arbete i lite tjockare tygkvaliteter ger förstås lite

försprång och att tänka på form och mönster är naturligt i yrket.

Vi som var med en solig junidag i Apladalen i Värnamo fick se hur Linda leker fram mönster och färger. Ofta börjar hon med ett papper i samma storlek som det önskade färdiga formatet, viker och ritar fram mönstret. Sedan syr hon ihop många mindre partier som flyttas runt tills hon blir nöjd med färgmöten och passpoalfärger. Hennes kuddar är ofta stora och färgsprakande.

I år visade hon en pall/bänk med hårnålsben och dyna i skarvsöm och hemma i London väntar en fåtölj som ska få både rygg och sits omklädda i samma teknik. Kläder syr Linda inte så ofta, men en yllekimono i skarvsöm skulle nog räcka som vinterjacka i London, funderar hon när vi undrar över utvecklingsmöjligheter och framtidsplaner.

Vill du se vad som är på gång finns Linda på Instagram som @linda_upholstery och även som @aellson, där allt hon skapar utanför tapetseraryrket visas upp. Kanske dyker jackan upp där så småningom.

Lena Carlsson

SKARVSÖM

EN SAMMANSTÄLLNING AV INGRID KRISTENSSON

Allmänt

En viss begreppsförvirring råder beträffande ordet skarvsöm. Det har under olika tider betytt olika sätt att sammanfoga tygstycken. Mosaiksöm, iläggsöm och lappsömmand är ord som använts om liknande sätt att sy. I vår tid säger vi lappteknik och menar flera olika sätt att sätta samman tyglappar. Naturligtvis är skarvsöm en sorts lappteknik, men den kan behöva ytterligare förklaring speciellt för den oinvidgade lappsömmaren. Här nedan kommer skarvsöm att betyda sammanfogning med förstyg av små, företrädesvis geometriska skurna tyglappar, där man i sömmen, mellan de båda lapparna, lagt en smal passpoal av tyg. Genom sömsättet får passpoalen på framsidan utseendet av en tråd som i vågform ligger mellan bitarna. Materialet är vanligen kläde eller vadmal, men även andra tyger har förekommit.

Det finns ett 50-tal skarvsömsdynor bevarade på museér i södra Sverige. Andra skarvsömmade föremål finns också bevarade, t ex i dräktdelar från bl a Västmanland och Dalarna. Den skarvsöm det kommer att handla om här är den som finns i dynorna i södra Sverige.

Enligt expertisen är skarvsöm en medeltida sömnadsteknik. Det tycks dock som om den varit bortglömd sedan någon gång på 1800-talet. Från början på 1700-talet och till 1800-talets mitt härstammar de flesta av de bevarade dynorna. Jag har funnit följande årtal broderade på dynor 1722, 1757, 1763, 1764, 1783, 1786, 1788, 1796, 1799 och 1804.

Bruddynor

Brudkuddar har förekommit i många olika sömnadstekniker och över hela

vårt land. De skarvsömmade bruddynorna är geografiskt väl samlade till södra Västergötland och västra Småland med några utstickare på andra håll. Ett alderdomligt ord för dyna är hyende.

Det berättas om de småländska bruddynorna på en bonadsmålning. Man kan där tydligt se hur bröllopsföljet drar till kyrkan. På ett riktigt ståtligt bröllop kunde det vara många hyendeförare dessa skulle vara ungarkarlar och kallades också riddare.

Brudparets dynor fördes först i processionen till kyrkan. När följet kommit en bit på vägen red hyendeförarna i förväg i sporrsträck till kyrkan och lade in hyendena i brudstolen. Därefter bjöd de alla dem som väntade vid kyrkan på brännvin och drack dem till. Sedan red de och mötte brudföljet varefter alla följdes åt till kyrkan, där brudstolen då var förberedd för brudparet.

Hyendeförarna hade sedan även till uppgift att tillsammans med två brudtärnor hålla pällen över brudparet vid vigselakten. Precis hur en päll såg ut har jag inte kunnat få reda på, men någon form av utsmyckat tyg som hölls upp i de fyra hörnen är ju troligt. När ceremonien var slutförd åkte

hela följet tillbaka till bröllopsgården. Dynorna användes ytterligare en gång under bröllopskvällen, nämligen vid sängledningen där prästen välsignade brudparet som föll på knä på dynorna. Efter bröllopsfesten fick dynorna en hedersplats i finrummet där de hängdes upp på väggen. Vid speciella tillfällen togs de ner och användes att sitta på vid högtider i kyrkan.

Man kan av det ovanstående förstå varför dynorna ofta uppträder i par där paret har samma mönster och där årtal och initialer är broderade t ex FPD (Frida Pers Dotter) för en dotter och ILS (Ivar Lars Son) för en son.

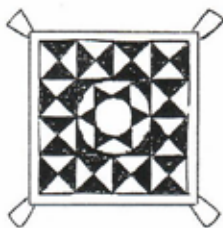
Upphovsmännen

Upphovsmännen är i det här fallet förmodligen ett mycket lämpligt ord. En teori beträffande vem som sytt dynorna är nämligen att de är sydda av män. Detta håller jag för mycket troligt. Några täcken i Borås vet man med säkerhet är sydda av en man Soldat Bengt Träff - och dessa täcken har samma mönstring som bruddynorna. Man kan se likheter mellan härdslöjd, då närmast karvsnitt, och mönstren på mönstren på skarvsöms- dynorna.

Upprepade geometriska mönster som var lämpliga för trä och kniv har över-satts till tyg och tråd. Materialet vadmal och kläde var det förhärskande i soldaternas uniformer och man tog naturligtvis vara på de bra bitarna när uniformen hade tjänat ut. Från England berättas det om soldater och sjömän som ägnade sig åt lappsömmand. Det hände att sårade soldater fick undervisning i lappteknik som arbetsterapi. Det finns en bild som visar en soldat som sitter i sängen och syr något som mycket väl skulle kunna vara skarvsöm. Skräddaren kan också vara en upphovsman. Hos honom fanns spillbitar efter sömnad som kunde tas tillvara på det här sättet. De enhetliga mönstren tyder på att det fanns någon länk mellan tillverkarna. Men vi vet också hur trender sprider sig i våra dagar och att det plötsligt blir "modern" med det ena eller andra.

Mönster

De skarvsömmade dynorna är mycket speciella till sin mönstring. Under denna tid var barock och rokokoden förhärskande stilen, men därunder kan man inte infoga dessa mönster. De är helt moderna till sitt formspråk med raka geometriska linjer och klara färger och liknar inte något annat från samma tid.

Man kan se att det finns grupper liknande mönster bland dynorna. Där finns till exempel en en grupp med stjärnmönster i mitten och en annan grupp med ett timglasformat mittparti. Stjärnan - eller solen som den kallas ibland kan ha en liten löst fastsatt applikation, som liknar en ros, i mitten. Några har ett litet broderi i samband med årtal och initialer. Även applicerade årtal och initialer förekommer. Det har varit viktigt med symmetri och små passbitar har satts in i mönstren för att de skulle bli symmetriska.

En hel del av figurerna är säkert också symboler t ex timglas, hjärtan och stjärnor. Man har också varit noga med att passpoalen mellan tygbitarna skulle vara i avvikande färg för att ytterligare framhäva mönstret. Stadkanter och mönstringar i en del tyger har använts som en effekt. I kanten på en del av dynorna sitter ett ripsband som har en mönstring som

ser ut som en fällning. Det är troligen inte så utan bandet har förmodligen färgats in för att efterlikna en frans.

Tygerna

De flesta lapparna består av vadmal eller kläde d v s ylletyger med olika bindningar, men som har det gemensamt att de genomgått valkning och på så sätt blivit täta och slitstarka. Men även andra tyger förekommer linneappar finns bland yllepapparna på några dynor och på några speciella bruddynor på Textilmuséet i Borås är det sidenlappar. Tidens tand har gått hårt åt sidenet och det finns inte mycket kvar som är helt. En av västgöta-dynorna har en mycket märkligt klippt kant. Det ser ut som om man klippt med en tagg-sax i en skinnremsa och placerat denna remsa mellan fodertyget och framsidan. Kanske för att efterlikna en frans? Band har i vissa fall använts för att förhöja effekten. Banden har varit mönstrade.

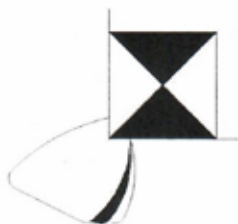
Färgerna

Uniformerna från den här tiden var inte som nu camouflage-färgade eller grå utan många färgglada lappar från uniformer hamnade slutligen på en bruddyna. Det finns rött - som ofta har en central plats på dynan - rött är ju en festfärg sedan gammalt, gult och grönt och många blå färger från blågrönt till lila-färgat. Brunt, beige och gul/beige är en stor del av lapparna.

Några har väl ändrats genom åren och några har förmodligen varit nästan vita från början. Även om färgerna naturligtvis bleknat kan man se att kuddarna måste ha varit en mycket "grann" färgklick där de legat. På de dynor som saknar bakstycke kan man på avigsidan, som varit mer skyddad, se hur rik färgprakten har varit.

Lapptofsar

På de flesta av dynorna finns det lapptofsar i hörnen. De är ganska illa åtgångna och man kan bara gissa

sig till hur stor tofsen har varit. Flera remсор av tyg i olika färger har lagts samman och vid ihopsömnaden har man fäst dem i hörnen. Det har bl a varit stadkanter som man tagit tillvara på detta sätt.

Några av dynorna har en stropp mitt på en sida med ett ganska rejält hål i. Den har använts till att fästa dynan på sadelknappen så att hyendeföraren hade händerna fria till annat. Han kunde också föra två dynor - en hängande på var sida av hästen.

Baksidan

Till baksidor har i de flesta fall använts ganska grovt och i en del kalvskinn. På insidan sitter ibland pälsår kvar. Baksidan är många gånger lappad och det syns klart att det inte har varit noga hur dynan sett ut baktill. Några baksidor av linne finns också. I många fall finns inte baksidan kvar utan endast framsidan finns bevarad. Skinnen är oftast inte väl beredda utan grova och hårda.

Stoppning

Rester av stoppning finns på en del dynor. Det kan vara t ex ull, fjäder och dun eller halm. I bondesamhället tog man ju vad som fanns på gården eller vad man kunde skaffa i markerna.

Text och bilder kommer från häftet Skarvsöm, En sammanställning av Ingrid Kristensson

EKON FRÅN SMÅLAND

SKARVSÖMSDYNA JM.10755

Denna text om skarvsömsdynor och hur de använts i Småland är skriven av Maria Haneskog. Novellen deltog i SmåLitts uppdrag hösten 2024 att skriva en novell på temat: Ekon från Småland.

Mitt emot informationsdisken på länsmuseet finns en trappa i marmor, som besökare uppmanas att inte gå i. Nu gick jag med stigande förväntning upp för trapporna. När jag klev in i det låsta, avskilda rummet hade de andra redan kommit och stod längs väggarna. Vi var i ett rum med högt i tak, men vi var inte där för att titta på konstverket på väggen eller det stora träskåpet.

På borden låg de fjorton skarvsömsdynor som Jönköpings läns museum har i sina samlingar. Kuddarna låg i rad efter rad. En del var mjukt rundade, medan andra var platta, tomma på sin fyllning. En del var blekta med lapp vid lapp i rosa, beige och ljusblått, medan andra var ett gytter av färgade lappar.

Vi fick inte röra dem utan handskar. Med försiktiga fingrar strök vi över vadmalen, så sliten att den mest liknar grovt linnetyg, över lagningar med sammetstyg och diskuterade den nästan rätta nyansen på lagningsgarn. Vi lutade oss närmare för att studera yllelappar med tryckta mönster och ränder. Vi lyfte i hörnen och petade på dukskorna och såg att baksidorna är gjorda av skinn eller linnetyg.

På några dynor står det år och på en finns någons initialer. Sedan tittade vi in i de tomma dynorna. I en dyna finns raggen från getskinnet fortfarande kvar, som en sträng rakt genom mörkret. Där inne kunde vi tydligt se skarvsömmarna, sydda med lintråd och alltid med en olikfärgad remsa mellan de två tyglapparna. Här och var sitter det fjädrar från stoppningen kvar. Och där inne är lapparnas baksidor klara och lysande. Tiden har blekt bort färgen från framsidan, men inuti dynorna ekar det ännu av fest och härlighet.

Flera dynor saknar sin andra hälft, för dynorna gjordes som ett par, en till brudgummen och en till bruden. På några finns dukskorna i hörnen ännu kvar, på de flesta är de bortnötta.

Jag stannade vid en kudde med en stjärna i mittcirkeln. I cirkeln stod årtalet 1763 broderat med kedjestygn. Den hade lite av sina klara färger kvar, även om den var sliten. Av tygtofsarna i hörnen fanns bara små tygrester kvar. Årtalet var sytt med vit tråd på rött ylletyg, omgivet av gula stjärnspetsar och blå bakgrund. Stjärnan omgavs av en ram av yllebitar i grönt och i rött med vita ränder. I hörnen fanns fyra mindre tygbitar hopsydda till timglas i rött och blått. Ytterligare en ram fanns utanför, sydd med bitar av gult ripstyg, brunt och blått ylletyg. Ytterst var en ram av mörkblå sammet. Dess stoppning av fjädrar var borta och skinnet gammalt och sprucket på baksidan. På bordet framför låg en lapp som angav att kudden blivit förvärvat från en gård i Åsenhöga i den västra delen av Jönköpings län.

Där stod jag och funderade över kudden och drömde mig tillbaka mer än 250 år. Tillbaka till en tid när de flesta i Småland bodde i små stugor i en liten by eller i skogen och levde av vad de kunde odla och tillverka. I en tid när Carl von Linné redan hade publicerat sin systematik över växter och djur, blivit adlad och för länge sedan flyttat ifrån sitt småländska barndomshem.

Skarvsömsdyna J.M. 10755

Sverige hade en kung vid namn Adolf Fredrik, men landet styrdes av de politiska partierna Hattar och Mössor. Frihetstiden gav frihet åt landets adelsmän, men de små människorna arbetade vidare i sitt anletes svett och gick till kyrkan varje söndag.

År 1763 var det äntligen fred igen. Det pommerska kriget hade varken varit en seger eller ett nederlag, men soldater hade dött och ekonomin var i kris. I Småland gick livet vidare och unga rustade för bröllop med hopp om en bättre framtid.

Kanske var det den lokale skräddaren som sydde kudden. Yllebitarna var i så fall överblivna bitar av vadmal från soldatuniformer i gult och blått och de övriga bitarna var rester från sockenfolkets beställningar av tröjor och rockar till vardags och fest.

Kanske var det den blivande bruden, som sydde kudden och därefter ännu en, en för henne själv och en för brudgummen, av tygbitar spunna och vävda på gården för hushållets alla medlemmar. Dynorna skulle sys och därtill brudgummens skjorta och alla lakan, dukar, hängkläden och kläder, som den unga kvinnan förberett under flera år och packas i kistan inför bröllopet.

Bönemannen hade kommit med sin fråga från den unge mannen och giftomannen och den unga kvinnan

hade tackat ja och så kunde själva bröllopsförberedelserna inledas. Det skulle lysas i kyrkan vid tre tillfällen och vid trolövningen skulle kvinnan få en vacker gåva.

När bröllopsdagen kom skulle bruden kläs och den lånade kronan fästas på håret. Brudgummen skulle ha sin nya brudgumsskjorta och ta på prästens kappa. Bruden skulle lyftas upp på brudstenen utanför kyrkan för att visas upp för hela församlingen och brudparet skulle sitta på varsin likadan dyna på sin allra bästa dag, på väg till kyrkan, framme vid altaret och hemma i stugan på bröllopsfesten.

Prästen ropade ut vad alla gästerna kommit med för gåvor till brudparet, alla ville dansa med bruden och sedan följde hela följet brudparet till sängen. Och som ett evigt minne från den dagen hängdes dynorna på väg sida om köksfönstret i ryggåsstugan.

Från sin plats på väggen såg dynorna man och hustru leva sina liv. Det kom andra högtider när stugan drogs inför helgen med många meter av köpta, målade bonader med bibliska motiv och tyglister med fransar och takdukar med vävda bårder. Det var så vackert att stugfolket hisnade och helgen firades med högar av bröd och doften från graniset på golvet. Då åt man ostkaka, korv och krösamos och sjöng så det ekade i den timrade stugan.

Dynorna hängde där och såg vardagen komma med tidig morgon och dagliga sysslor. Folket steg upp och åt sin morgonvard, middag, aftonvard och kvällsward. Det serverades gröt, välling och soppa på det som odlades på åkrarna och i kålgården och det som kunde fiskas och fångas.

Dynorna såg hur generation efter generation av män som bearbetade jorden, ordnade med hus och gårdsgårdar, sådde och skördade kom och gick i dörren, tog med sina redskap och verktyg som hängde på väggarna och sedan kom tillbaka med en doft av häst, jord och svett.

De såg hur kvinnorna lagade mat i den öppna spisen, tvättade och skötte barnen. De försvann också ut och kom tillbaka med mjölk från kor och getter, lin från åkern och ull från får. Det blev kardgille och byns andra kvinnors kom och kardade och talade om kvinnors bekymmer.

Under vinterns långa, mörka kvällar, när både ull och lin skulle spinnas till garn kom männen in och lagade redskap och tillverkade nya. Kalvarna i kätten vid dörren råmade och hönsen nacklade. Då berättades om senaste nytt i bygden och sägner från trakten i gamla tider.

Kanske hade man tur att någon av socknens fattiga rothjon kunde berätta sagor och fick stiga över tröskeln för att sätta sig i spisvärmen och förtjäna sitt uppehälle med sagan om prins Hatt under jorden eller den om lilla Rosa och långa Leda.

När garnet var spunnet och sagorna slut, blev garnet till stickade vantar, mössor och strumpor och sen skulle ylletyger till kjolar, byxor och tröjor vävas och kanske föras till stampen för att stampas tätt. Tyger till särkar och skjortor i lin skulle vävas, blekas, sys och broderas. Hela familjen skulle kläs och om det fanns pigor och drängar skulle de ha kläder i lön. Det tyg som blev över såldes till knallen när han kom med sina varor. Pengarna kom väl till pass, för de småländska markerna var magra och gav inte alltid nog för att föda alla på gården.

Man och hustru blev far och mor, vaggan bäddades för son och dotter och stugan fylldes med barnskrik och skratt. Tidigt såg dynorna barnen älskas och förmanas, kanske lärde någon av föräldrarna dem att läsa katekesen. Barnen fick tidigt hjälpa till med att ta hand om djuren och följa kor och getter till skogs för att beta. Innanför staketen fanns kålgården med rovor och grönsaker, som skulle rensas och skördas och åkrar med korn och råg. Utanför staketen fanns ångarna och utmarkerna där kreaturen skulle vallas till betet. Där ute samsades barnen med skogens alla oknytt och farlighet-

er under långa sommark dagar.

Det kom söner som skulle ta över gården, gifta sig och skaffa egen familj, när man och hustru blev för gamla. Det kom döttrar som skulle lära sig karda, spinna och väva för att fylla sina brudkistor och sy sina egna skarvsömsdynor till bröllopet. Dynor som skulle användas och hängas upp vid fönstret i en annan stuga.

När den vördade prästen kom plockades lappkudden ner. Kanske blev kyrkans man vänligare stämd och hörde inte stapplande läsning och mumlande svar, om han fick sitta mjukt, när det var husförhör. Sedan hängdes den upp igen.

Tiden gick. När mannens och kvinnans liv var till ända, bars de ut med fötterna först. Åren som gick, var som klockslag som ekade genom hela Småland. Gustav III gjorde sig till kung och pistolskottet vid hans död hördes ut i hela landet. Runt om i Småland växte det upp små industrier. Ljudet från vattenhjulen som drev träddrage-rierna hördes här och där.

Den där sammetskanten, syddes den på redan från början, i en tid när sammet var ett förbjudet tyg för den enkla bonden. Under 1700-talet kom överflödsförordningarna tätt. De stipulerade noggrant vad var och en fick köpa och bära för tyger. Kanske struntade den unga kvinnan i det när hon sydde kudden. Kanske var det långt senare, när många präster, knallar och fint besök, slitit dynans kant så att den behövde lagas med en sammetskant, då sammeten inte längre var förbjuden för gemene man.

Men när skaffaren kom, fick hon sitta på dynan? Var seden redan ur tiden när dynan fick flytta till museet mot en mindre ersättning? För när släktled följt på släktled, kom den nya tiden med sina maskiner och städer och de gamla sederna glömdes bort och de slitna föremålen gömdes bort på vinden eller såldes till något museum.

Fortsättning på sidan 14.

MEDLEMSRESA TILL SKÖVDE & SLÖJDENS HUS

En härlig lördag i maj var vi ett gäng på 13 personer som tog tåget till Skövde för att se Jeanette Rångebys utställning "Små bitar kommer samman".

På tåget sammanstrålade medlemmar från Nässjö, Värnamo, Jönköping och Habo. Tillsammans fyllde vi vagnen med slöjdande och en gemensam skål för det glädjande beskedet att Jönköpings hemslöjdsförbund precis hade beviljats projektpengar från Institutet för språk och folkminnen för att jobba vidare med skarvsöm. En bra start på en fortsatt fin dag!

En kort promenad tog oss till Slöjdens hus i Helensparken i centrala Skövde. En representant från Skaraborgs hemslöjdsförbund berättade om utställningen som både bjöd på det historiska, praktiska och kreativa perspektivet på skarvsöm och klackmattor.

Glada hemslöjdare från Jönköpings län

Utställningen inspirerade kring hur skarvsöm och klackmattor kan användas, som tex överdrag till brandfilt, konst, väskor etc.

Efter en god lunch tillsammans slöjdade sig ett nöjt gäng åter hemåt.

Ida Wigrup

FORT. FRÅN SIDAN 13

EKON FRÅN SMÅLAND

Så hamnade dynan på museet i Jönköping. Där fick den sällskap av en dyna till från samma by och tolv andra dynor, alla med samma timglasrutor.

Tiden för vårt besök på länsmuseum var över och jag väcktes ur mina funderingar kring en dyna med årtalet 1763 och begav mig hemåt med huvudet fullt av inspiration till en egen skarvsömsdyna.

Väl hemma ska jag plocka fram vadmal som jag köpt på en marknad, donerat till en idrottsförening på en liten, småländsk ort av ett möbelföretag i bygden. I skåpen finns också bitar av kläde som jag samlat på mig under åren, inköpa på olika medeltidsmarknader.

Mina ylletyger har klara färger, som ännu inte hunnit blekas till ljusblått och rosa. Jag ska klippa trekanter

och sy ihop två tygbitar med en remsa emellan. Lintråden ska vaxas för att glida lätt genom tyglagren. Med förstyggen blir sömmarna lite vägiga när man klippt ner remsan. Det ska bli timglasrutor och enfärgade rutor med en rund mittencirkel.

Till baksida ska jag köpa en gammal linnehandduk på en av Smålands många loppisar. Sen syr jag ihop kud-den och lägger tygremsor i hörnen, remsor från barnens gamla byxor, ett gammalt slitet lakan och tyg som blivit över från mina bästa projekt. De hörnduskorna är ett eko av min tid i Småland. Till sist ska jag brodera årtalet 2024 med kedjestygn i vitt.

Maria Haneskog

BÖCKER OM SKARVSÖM

JEANETTE RÅNGEBY

En av de personer som tagit tekniken vidare efter Ingrid Kristensson är Jeanette Rångeby. I slutet av 90-talet kom Jeanette, via hemslöjdskonsumlenterna i Västra Götaland, i kontakt med skarvsöm och i dag är det den tekniken som hon arbetar mest med.

Hon designar olika moderna produkter och vill sprida tekniken genom att hon håller föredrag och kurser och föredrag. I början av 2018 kom hennes bok ut som heter just Skarvsöm och beskriver historien kring tekniken samt hur man går tillväga genom olika beskrivningar. Det är den första bok som enbart beskriver skarvsöm. Hon har även gett ut en bok om vantar i skarvsöm.

Sedan 2025 har hon en ateljé och butik i Fivlered i Falköpings kommun. I butiken säljer hon sina böcker och material till skarvsöm. Det finns också tavlor i skarvsöm, handvävt, kransar och andra slöjdade föremål i olika material.

Skarvsöm - Historisk lappteknik i modern design är tyvärr slut på förlag, men den finns att köpa i som E-bok via Jarform.se.

Boken *Vantar sydda i skarvsöm* finns fortfarande att köpa som fysisk bok.

FILM OM SKARVSÖM

I projektet *Skarvsöm, en sparsamhetsslöjd* att återupptäcka ingick att producera en film som lyfter fram skarvsömmen i både dåtid och nutid samt ger en kort introduktion till hur tekniken sys. Filmens syfte är att inspirera och göra kunskapen om skarvsöm tillgänglig för fler.

Under våren 2025 filmades de historiska skarvsömsdynorna på Jönköpings läns museum. De äldre textilierna ger en viktig bakgrund till skarvsömmens historia och visar tekniken.

Under en sommardag samma år bjöd Slöjdarna i Värnamo och broderigruppen Ryaknuten in till en skarvsömsdag i Apladalen. Där filmades de samtida delarna av filmen tillsammans med instruktionsavsnittet.

Filmen har producerats av Jessica Johansson från YESS Production i samarbete med Jönköpings läns hemslöjdsförbund.

Filmen funderar över nästa moment medan skarvsöm sys.

Gunnel Petersson visar hur man syr skarvsöm och Jessica Johansson filmar.

Filmen visas i utställningen *Skarvsöm - synliga skarvar, levande tradition* på Jönköpings läns museum men kan också ses hemma i soffan på Youtube. Scanna koden till höger för att se filmen eller sök på *Skarvsöm, en sparsamhetsslöjd* att återupptäcka.

Skanna för att se filmen

SKARVSÖMSDYNAN

SOM INSPIRERADE TILL 3 NYA

I Värnamo hembygdsförenings museum i Prästgården i Apladalen finns en gammal skarvsömsdyna som lämnats in från Kulltorp. Den uppges härstamma från sent 1700-tal.

Mönstret följer traditionen med geometriska former och materialet är ylle. Den är mycket sliten och blekt, men insidan avslöjar att färgerna en gång var mycket starkare och att fyllningen förmodligen innehöll dun. Spår av dun sitter kvar och baksidan är sydd av skinn.

Tofsarna i hörnen är nästan bortslitna, men i ett hörn kan man ana hur de sett ut.

Broderigruppen Ryaknuten i Värnamo bestämde sig för att återskapa dynan, och till slut blev det tre nya dynor, inspirerade av den gamla. De kommer att förvaras i museet nära förebilden, men just nu är två med på sommarens utställning i Jönköping.

Till höger visas Ryaknutens "kopia".

Skarvsömsdyna från Kulltorp

SKARVSÖMSKVÄLL I APLADALEN

Gunnel visar skarvsöm

Skarvsöms kudden från muséet

Statyns väska får skarvsöm

Den 30 maj var det medlemskväll i Prästgården i Apladalen i Värnamo. Huset är hembygdsföreningens museum, som så välvilligt lånats ut till oss för kvällen.

Det kom 17 personer som tittade och klämde lite på Gunnel Peterssons många medhavda skarvsömmssaker. Hon visade också hur vi skulle lägga ihop två bitar med vadmal och lägga en vadmalsremsa emellan. Med enkla förstygn sydde hon snabbt ihop bitarna och instruerade hur vi skulle klippa ner remsan när vi sytt färdigt.

Lena Carlsson var värdinna för kvällen och hon hade plockat ner en skarvsömsdyna från muséets vind. Den slitna och bleka kudden är ett typiskt exempel på detta småländska sömnadssätt att ta vara på små bitar av ylle och göra något vackert och färgrikt. Det är lite oklart när skarvsömskuddar började användas, men åtminstone sedan 1700-talet har man sytt kuddar till brud och brudgum inför bröllop. Vi sydde nåldynor att ta med hem. Denna kväll fick man ta med en vän och flera vänner gick hem med en nåldyna och en ny teknik att utforska.

De som provat på skarvsöm tidigare hjälpte till att sy på en gemensam dyna, med samma mått och mönster som den gamla. "Kopian" ska ligga på en bänk i Apladalens ryggåsstuga när den blir klar.

Kvällen avslutades med att statyn av Kersti utanför i parken fick målade streck på sin väska. Nu när Hemslöjden i Jönköpings län ska ha ett skarvsömsprojekt måste vi göra allt för att sprida denna roliga och enkla teknik till många. Idén att ta med en vän till våra träffar visade sig vara ett bra sätt att nå nya intresserade.

Maria Haneskog

Skarvsömsdyna gjord av Broderigruppen Ryaknuten

DIGITALT MUSEUM

Du har väl inte missat möjligheten att utforska DigitaltMuseum? Bara ett knapptryck bort finns stora samlingar och massor av föremål som väntar på att utforskas. Mycket som tidigare bara visats i särskilda utställningar och i böcker. Och ännu mer som aldrig blivit visat för allmänheten innan det lagts upp i digitalt museum.

Grundtanken med DigitaltMuseum är att museernas samlingar ska vara tillgängliga för alla intresserade, oavsett tid och plats. Något man verkligen lyckas med! Det är lätt att fastna när man väl börjar göra efterforskningar i databasen. Föremålen är kategoriserade för att underlätta sökningarna men ibland krävs det extra fantasi och lite tålmod för att använda rätt söktermer.

Systemet utvecklas hela tiden, fler föremål läggs till och beskrivningarna uppdateras. Liknande system finns även i andra länder och genom att översätta begrepp kan man titta på mycket slöjd och hantverkstraditioner även från andra länder.

Hade du inte möjlighet att vara med på vår medlemskväll kan du gå in på Digitalt museum och söka på skarvsöm på Jönköpings läns museum, då ser du alla de skarvsömsdynor som de har i sina samlingar. Utöver du sökning till alla museum så kan du se ytterligare skarvsömsföremål. Allt är givetvis inte digitaliserat än och ibland kan man även hitta föremål som inte är kategoriserade under skarvsöm och då får man använda lite fantasi. Söker men på till exempel skarvsömsteknik, kudde, dyna kan man hitta ytterligare föremål som är sydda i skarvsöm men då får man ju även mycket andra träffar. Med lite fantasi och tålmod kan man lägga många lärarika timmar på att utforska samlingarna runt om i landet.

Ida Wigtrup

Så här ser det ut när du söker på skarvsöm och Jönköpings läns museum på Digitalt Museum.

DELMÅL I PROJEKTET

LEVANDE KULTURARV

SKARVSÖM NU ÄR MED PÅ LISTAN

I Sverige finns en nationell förteckning över levande kulturarv. Listan bygger på UNESCO konvention om det immateriella kulturarvet och samordnas i Sverige av Institutet för språk och folkminnen, ISOF.

På listan finns exempelvis slöjdtekniker, berättartraditioner, musik, högtider och matrader. Syftet är att synliggöra och stärka kulturarv som lever genom människors kunskap och deltagande.

För att ett kulturarv ska kunna tas upp på listan behöver det vara levande

och aktivt utövat i dag. Föreningar, nätverk eller enskilda utövare kan skicka in en ansökan där de beskriver traditionen, dess historia och hur kulturarvet förs vidare. Bedömningen görs utifrån kulturarvets betydelse, förankring och möjligheter att leva vidare i framtiden.

Att finnas med på listan innebär inte att traditionen blir statisk eller måste utföras på ett särskilt sätt. Tvärtom betonas att levande kulturarv förändras och utvecklas över tid, samtidigt som kunskapen förs vidare till nya generationer.

Hösten 2024 skickade Jönköpings läns hemslojdsförbund in ansökan om att skarvsöm borde finnas med på listan. I mars 2025, när nya kulturarv presenterades på listan, så fanns skarvsöm med!

Att skarvsöm nu skrivits in på den nationella förteckningen innebär att tekniken erkänns som en viktig del av vårt kulturarv och uppmuntras att leva vidare.

Är du intresserad av att läsa om vilka kulturarv som finns med på listan, läs mer på levandekulturarv.se

KURSER I SLÖJD

29-30 AUGUSTI

Introduktionskurs i halmflätning med @halmelli.

Under kursen får du prova på att arbeta med halm som slöjdmaterial och lära dig grunderna i de flättekniker som traditionellt används inom halmhantverket – tekniker som också ligger till grund för att kunna skapa en egen hatt.

Vi arbetar med svedjeråg och går igenom hur halmen förbereds och hanteras för att bli smidig och hållbar. Du får prova olika flåtor och tekniker samt lära dig hur de kan sys samman och formas tredimensionellt. Som övningsprojekt formar du din flåta till ett mindre föremål, exempelvis en liten korg, ask eller liknande, för att förstå hur materialet beter sig i form.

Tid: 29-30 augusti mellan kl 9.30-16

Kursledare: Elinor Brouang Möller, @halmelli

Pris: 1850:- för icke-medlemmar, 1600:- för medlemmar

Var: Hemslojdens Hus i Jönköping

Anmälan sker på www.hemslojden.org

10-11 OKTOBER

Sy skarvsömsvantar i egen design med @jarform

Kom och gör vantar i skarvsöm i egen design!

Tillsammans med Jeanette Rångeby lär du dig hur man gör för att skapa något i skarvsöm, och har även möjlighet att dekorera med broderi, nåltovning eller knappar. Material kommer finnas på plats.

Tid: 10-11 oktober, lördagen kl 10-16 och söndagen 11-15

Kursledare: Jeanette Rångeby, @jarform

Var: Jönköpings läns museum

Pris: 2150:- för icke-medlemmar, 1900 :- för medlemmar

Anmälan sker på www.hemslojden.org

24-25 OKTOBER

Karvsnitt med @slojdarmolly

I dagarna två lär vi känna karvsnittskniv och annat vasst. Bekantar oss med fiberriktningar och provar på klassiska karvsnitt. Hjälper slöjdföräldrar och björkligt blomster att hitta fram mellan träfibrerna, blomma ut och få färg. Solgult, bladgrönt, rosenrött – ja vi får väl se vad som växer fram.

Tid: 24-24 okt, kl 10-16

Kursledare: Molly Sjöstam, @slojdarmolly

Pris: 3700:- för icke-medlemmar, 3450:- för medlemmar

Var: Hemslojdens Hus i Jönköping

max 10 deltagare, minst 6 deltagare för att det ska bli av.

Anmälan sker på www.hemslojden.org

OBS! minst 6 deltagare för att kurserna ska bli av, max 12 deltagare
Alla kurserna arrangeras av Jönköpings läns hemslojdsförbund och Hemslojdens kurser.

Här har vi samlat material som rör projektet **Skarvsöm – en sparsamhetsslöjd att återupptäcka**. Det är en samling artiklar från vår medlemstidning **Händer**, tillsammans med några nyskrivna texter inför utställningen **Skarvsöm – synliga skarvar, levande tradition**. Vi hoppas att texterna väcker ditt intresse både för skarvsömmen och för oss som medlemsorganisation.

Välkommen in i slöjdens och skarvsömmens värld.

Tack till alla ni som varit med och deltagit i projektet. Alla är ni lika värdefulla för att skarvsömmen ska leva vidare.

Ett särskilt stort tack till Riksantikvarieämbetet, Region Jönköpings län och Jönköpings läns museum för att ni möjliggjort detta projekt!

Jönköpings läns
hemslöjdsförbund